

СТВОРЕННЯ ВИХОВУЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядаються виховні можливості психолого-педагогічних дисциплін у контексті їх викладання у педагогічному вузі. Аналізується специфіка виховуючого середовища педагогічного навчального закладу.

Сьогодні суспільство, як ніколи, потребує від людини особистої цілісності, здатності до життєтворчості й уміння перетворювати, “олюднювати” світ. Перед освітніми закладами ставиться вимога виховувати соціально активну особистість із гуманістичними орієнтирами.

Гуманізація навчально-виховного процесу передбачає рівноправне, доброзичливе спілкування всіх учасників процесу, максимальне врахування можливостей і природних задатків дитини. Запорукою гуманізації є рівень демократичності у навчальному закладі, співдружності педагогів і учнів. Гуманізація виховного процесу означає, що вчитель і учень мусять будувати свої стосунки на основі довір'я, поваги, доброти.

Значною мірою успіх вирішення проблеми гуманізації освіти, створення збагаченого виховуючого середовища в сучасній школі залежить від того, як будуть зорієнтовані випускники педагогічних навчальних закладів, наскільки будуть озброєні новими методами і технологіями, наскільки збагатять свій етично-культурний рівень, щоб професійно здійснювати виховну діяльність у майбутньому.

Останнім часом посилилася увага до дослідження питання підготовки майбутнього вчителя-вихователя (Сисоєва С.А., Мороз А.Г., Репа Н.А., Кузьменко Л.В., Рогоза А.А., Киричук А.В., Бех І.Д. Окрипченко В.В. та інші).

Численні аспекти методичної підготовки майбутніх учителів розкриваються в дослідженнях І.Д.Зверева, А.В.Усової, В.В.Зав'ялова, М.А.Сорокіна та інших авторів. Проблема підготовки студентів до творчої виховної роботи з учнями висвітлюється у працях Кичук Н.В., Кобзаря Б.С., Дубасенюк О.А., Нагорної О.Г. Тенденції розвитку теорії і практики професійного виховання, перебудови системи виховання студентів визначено в дослідженнях Зязюна І.А., Дмитренка Т.Г. та ін.

Викладачі вищої педагогічної школи багато працюють над тим, як краще підготувати майбутніх педагогів: як їх відбирати, що саме викладати, як краще озброїти методикою навчальних дисциплін, як активніше ознайомити з сучасними педагогічними технологіями. Дискусії на цю тему тривають, ставляться нескінченні експерименти. Непорушним лишається один принцип: головне – це навчити майбутніх учителів любити дітей.

Любов до дитини, повагу до її індивідуальності ставили на перше місце видатні діячі культури, відомі педагоги, яскраві історичні особистості. На заняттях педагогічного циклу відкривається велика можливість якомога детальніше ознайомити студентів із творчістю педагогів-гуманістів, продемонструвати переваги їх теорій, навчити виділяти головне, запам'ятовувати найсуттєвіше.

Лише при гуманному ставленні вчителя-вихователя до дітей можливе найбільш повне виявлення й розвиток їх творчого потенціалу, переживання кожним своєї необхідності колективу, успішності своєї діяльності. Щоб здійснити такі важливі завдання з гуманізації виховуючого середовища в освітньому закладі, треба починати готувати майбутнього вчителя до організації гуманістичного виховання ще в студентській аудиторії.

Вивчаючи проблему готовності студентів до здійснення гуманістичного виховання, ми проводили тестування випускників педагогічного факультету. Результати тестування були такими: добре орієнтуються в педагогічній літературі, мають чітке уявлення про педагогічні концепції, активно використовують на практиці теоретичні знання (52%); знають імена, назви творів видатних діячів педагогіки, мають уявлення про педагогічні концепції (37%); знають імена, та окремі твори (11%).

Проведене діагностичне дослідження підтверджує необхідність покращення викладання теоретичного курсу педагогічних дисциплін, акцентування на емоційному сприйнятті студентами теорії.

Так, студенти першого курсу – вчорашні школярі, ще зовсім діти. Допомогти їм адаптуватися в умовах вузу – завдання, в першу чергу, викладача педагогіки. Саме він розкриває перед майбутніми педагогами всі складності й переваги вчительської праці, ще йому необхідно знайти підхід до кожного студента, примусити активно працювати мозок, пробудити душу. На цьому етапі дуже корисною виступає методика “Живого слова”, яку активно запроваджував учитель учителів Куманьов О.О.

Викладач педагогіки на перших заняттях читає зі студентами найбільш яскраві сторінки творів, акцентує увагу на найцікавіших фрагментах біографій видатних педагогів, намагається досить яскраво змалювати особистості вчених. Такий підхід до викладання дає свої результати: у студента виникає бажання глибше ознайомитися із творчістю педагога; він багато й з зацікавленістю читає; у студента складається свій погляд на ту чи іншу проблему, що обговорюється; студент із задоволенням займається самостійною творчою діяльністю; він більш активно працює на практичних і семінарських заняттях; студент починає усвідомлювати значення педагогічної теорії в процесі становлення особистості вчителя.

Емоційна розповідь викладача про педагогічні погляди Я.А.Коменського допомагає переконати студентів у непохитності найсуттєвіших істин: “Людина – найбільш високе творення..., діти народжуються для нас, і ставитися до них треба з найбільшою дбайливістю,” – читаємо в “Материнській школі” [1:203]. Любов до дитини,

обережне ставлення до особистості – ось основа школи, побудованої видатним педагогом. І студенти бажають висловлювати своє ставлення до проблеми, цитують “Велику дидактику”, виражають надію, що думки Я.А.Коменського стануть дійсністю у створюваній сьогодні школі: “Досить відповідною своєму призначенню я називаю тільки таку школу, яка була б істинною майстерністю людей” [2:299].

“Як любити дитину?” – ставить перед нами питання і дає відповідь Януш Корчак. Педагогіка для нього – це наука про мистецтво любові до дітей. Дослідження педагогічної думки необхідне, та більш важливо пізнати розвиток педагогічного почуття. Адже вихователь – це на три чверті почуття, і тому слід визнати, що виховання почуттів майбутнього вихователя перша справа. Якщо педагог не любить дітей, кожний урок для нього, кожна зустріч з дитиною – мука. Сторінки чудового твору Януша Корчака “Коли я знову стану маленьким” не залишають байдужими нікого із студентів, першокурсники пропонують провести додаткове заняття, щоб разом обговорити такі хвилюючі проблеми школи, що підняв видатний педагог. Головна думка творчості Януша Корчака: “Дитина є рівноцінна нам людина” [3:306].

“Дотик до серця й розуму дитини із метою пізнання нею Людини, вимагає великого педагогічного мистецтва й знань”, – стверджує В.О.Сухомлинський [4:63]. Добро виховується добром, ця формула перевірена усім життям талановитого педагога. Чудові твори пишуть майбутні вчителі початкових класів, вивчаючи життя і діяльність В.О.Сухомлинського, із цікавістю інсценують фрагменти його творів, вчать найважливішому із мистецтв – мистецтву любити дитину.

Олександр Олександрович Куманьов тридцять років керував педагогічним училищем у невеличкому містечку. Як важливо для студентів дізнатися, що учити за Куманьовим – це означає учити щастю. Мета виховання – робити людей щасливими. Учитель повинен вчити не фізиці, літературі, математиці – він повинен вчити радості. “Кожну дитину можна зробити доброю людиною” – таку назву має одна із статей Куманьова. Як навчити любити? Чи можливо це? Для цього є тільки один спосіб – любити самому. Викладач педагогічного вищого навчального закладу повинен пам’ятати про це постійно, незалежно від того, який предмет викладає. Любов до Людини, глибока повага до особистості студента – це вірний шлях до підготовки молодого фахівця поновленої школи, школи радості і щастя.

“Давайте будемо дарувати дітям радість спілкування із нами”, - закликає нас Ш.О.Амонашвілі. “Треба бачити себе в дітях, щоб допомогти їм стати дорослими..., треба жити життям дітей, щоб бути гуманним педагогом”. У творчості грузинського педагога вражає все: як він застосовує ігрові засоби, будить думку доступними дітям прийомами, як така поважна людина вміє наблизитися до дітей, злитися з їх волею, розумом, дитячою енергією. Читаємо, конспектуємо, захоплюємося, і самі студенти доходять до висновку: Амонашвілі створює нову систему стосунків, дає відповіді на найскладніші питання шкільного буття. Все це стає можливим тому, що головною позицією Амонашвілі є любов до дітей: “Дітей треба любити всім серцем і, щоб любити їх саме так, треба вчитися у них, як слід виявляти цю любов” [5:206].

Щоб цілеспрямовано керувати процесом становлення дитини, необхідна постійна увага до світу її думок, почуттів, вчинків, справжнє знання усього того, чим вона живе, про що мріє, знання її психологічних особливостей, її оточення. Дитина вся звернена назустріч радості, всюди шукає і намагається знайти її. І серед людей вона шукає життєрадісних, тягнеться саме до них. Магія життєрадісності велика настільки, що з людиною, випромінюючою радість буття, у дитини дуже швидко встановлюється психологічний контакт. Без радості в дитині меркне і всихає все, що повинне сяяти і цвісти.

Часто, на жаль, діапазон спілкування вчителя з учнями зводиться до навчання і взаємодії під час організації певних заходів. У цих умовах величезні можливості людського спілкування зовсім не використовуються. Необхідність одночасно вирішувати велику кількість завдань обмежує можливість духовного спілкування педагога зі своїми вихованцями, не залишає часу для відвертої неквапливої розмови про те, що хвилює дітей. “Сьогодні у всіх школах створено кабінетну систему, в навчальний процес входить сучасна обчислювальна техніка, розробляються і застосовуються нові шкільні технології, і в той же час головною функцією школи стає виховуюча” [6: 6].

Зробити освітній заклад будь-якого типу центром духовності, вихованості – цю складну проблему вирішувати майбутнім учителям, сьогоднішнім студентам педагогічних навчальних закладів. Вірець збагаченого виховуючого середовища повинні, у першу чергу, створити керівники і викладачі педагогічних вищих навчальних закладів. Гуманний тип відношень між викладачем і студентом, гарантуючий духовне спілкування, спонукає викладача поважати право особистості студента на радість, систематично створювати радісні переживання у виховному процесі, виявляти живий інтерес до захоплень, бажань, суджень вихованців, радіти успіхам студента і підтримувати під час невдачі, довіряти і виявляти високі вимоги до студентів з урахуванням їх індивідуальних можливостей.

На кафедрі педагогіки та методики початкового навчання МДПУ велику увагу приділяють питанню створення атмосфери поваги і гуманних стосунків між викладачами і студентами. Цьому сприяє активна позааудиторна робота з педагогічних дисциплін. Залучення студентів до участі в роботі проблемних і творчих груп, в організації круглих столів, педагогічних диспутів, КВК зближує викладача зі студентами, робить більш відвертим і результативним індивідуальне спілкування, наочно демонструє майбутнім педагогам переваги педагогіки співробітництва.

Могутнім засобом підготовки майбутніх фахівців початкової школи до гуманістичної виховної діяльності виступає виховна робота зі студентами, що здійснюється кураторами в поза навчальний час. Викладачі кафедри на методичних семінарах обговорюють питання діяльності кураторів у вищому навчальному закладі, відміча-

ють як найбільш результативні форми роботи бесіди зі студентами, сумісні виховні заходи (активну участь беруть викладачі), різноманітні екскурсії, походи та індивідуальне спілкування.

Гуманізація навчально-виховного процесу передбачає рівноправне, доброзичливе спілкування всіх учасників процесу, максимальне врахування можливостей і задатків. Запорукою гуманізації є рівень демократичності у навчальному закладі, співдружності педагогів і тих, хто навчається. Створення виховуючого середовища означає, що викладач і студент, учитель і учень мусять будувати свої стосунки на основі довір'я, поваги, доброти.

Гуманістичне виховання здійснювати набагато складніше, ніж виховання, що базується на силі та авторитаризмі. Сьогодні конче необхідно суттєво змінити стосунки між викладачем і студентом, вчителем і учнем. Навчити наших дітей будувати життя на демократичному ґрунті, навчити діалектично мислити може тільки той педагог, який вірить у демократичне улаштування шкільного життя, поважає особистість кожної дитини, вірить у людину. Лише гуманний вихователь спроможний виховати гуманну особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Я.А.Коменский. Материнская школа. – Избр. пед. соч. – М., 1982. - Т.1. – С.203.
2. Я.А.Коменский. Великая дидактика. – Избр. пед. соч. – М., 1982. – Т.1. – С.299.
3. Януш Корчак. Как любить ребенка: Книга о воспитании. – М., 1990. – С.306.
4. В.А.Сухомлинский. Берегите чистоту души ребенка. // Мудрость родительской любви. – М., 1988.
5. Ш.А.Амонашвили. Здравствуйте, дети! – М., 1988.
6. В.А.Караковский. Воспитаю гражданина: Записки директора школы. – М., 1987.

Матеріал надійшов до редакції 22.09.2000 р.

Казанжи И.В. Создание воспитывающей среды в высшем учебном заведении как средство подготовки будущих специалистов к осуществлению воспитательной деятельности.

Рассматриваются воспитательные возможности психолого-педагогических дисциплин в контексте их преподавания в педагогическом вузе. Анализируется специфика воспитательной среды педагогического учебного заведения.

Kazanzhy I.V. Formation of Educational Environment at the Higher Educational Pedagogical Institution as a Means of Future Specialists' Training to the Realization of Educational Activity.

The article considers possibilities of psychological and pedagogical subjects in the context of their teaching of the higher educational pedagogical institution. The author analyses specific features of educational environment in the pedagogical educational institution.